

УДК 379.8.091-057.875

[https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-1\(29\)-684-691](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-1(29)-684-691)

Зубрицький Ігор Ярославович кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної педагогіки та корекційної освіти, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, вул. Івана Франка, 24, м. Дрогобич, 82100, тел.: (097) 380-70-34, <https://orcid.org/0000-0003-1047-953X>

Смеречак Леся Іванівна кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної педагогіки та корекційної освіти, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, вул. Івана Франка, 24, м. Дрогобич, 82100, тел.: (097) 629-62-46, <https://orcid.org/0000-0002-4567-9737>

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ДОЗВІЛЛЕВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Анотація. Чітка система організації дозвілля студентської молоді є визначальним чинником формування демократичних цінностей і духовності, без яких не можна досягти високої якості та ефективності сучасної вищої освіти. З огляду на це Міністерство освіти та науки України наголошує на необхідності вжити всіх можливих заходів щодо радикальної зміни соціально-психологічного клімату закладів освіти.

Метою статті є аналіз особливостей організації дозвіллевої діяльності студентської молоді в умовах закладу вищої освіти. Аналізуючи праці вітчизняних колег, з'ясовано сутність поняття «вільний час»; визначено такі основні функції: розвивальну та рекреаційну. Наголошено, що розвивальна функція базується на визначенні вільного часу як «простору всебічного розвитку особливості», а рекреаційна – реалізує можливість відтворення фізичних і духовних сил, зняття психологічної напруги, створення позитивного емоційного настрою. Акцентовано увагу на тому, що дозвіллева діяльність є структурним компонентом вільного часу студентів, створює умови для самооцінки, самовдосконалення та самореалізації студентів, дає їм змогу зреалізувати власний творчий потенціал.

Дослідження дозволило узагальнити такі форми дозвіллевої діяльності : масові (спортивні змагання (факультетські, обласні, регіональні, Всеукраїнські), лекторії та відеолекторії, КВК, Волонтерський клуб, тематичні тижні, огляд-конкурс самодіяльності студентів-першокурсників «Дебют», конкурси естрадної пісні тощо). групові форми (гуртки та студії (літературні, мистецькі, фізичної культури), тренінги, диспути, дискусії, семінари, наукові гуртки, рольові ігри; індивідуальні (підготовка доповідей, консультування, розробка соціальних проєктів тощо).

У висновку наголошено: процес організації дозвіллевої діяльності студентів в умовах закладу вищої освіти має бути зумовлений специфікою майбутньої професійної діяльності та спеціалізації. Організація дозвілля студентської молоді вимагає посиленої уваги з боку професорсько-викладацького колективу.

Ключові слова: дозвілля, вільний час, студентська молодь, заклад вищої освіти, позааудиторна робота.

Zubrytsky Igor Yaroslavovych Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Department of Social Pedagogy and Correctional Education, Drohobych State Pedagogical University named after Ivan Franko, St. Ivan Franko, 24, Drohobych, 82100, tel.: (097) 380-70-34, <https://orcid.org/0000-0003-1047-953X>

Smerechak Lesya Ivanivna Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Department of Social Pedagogy and Correctional Education, Drohobych State Pedagogical University named after Ivan Franko, St. Ivan Franko, 24, Drohobych, 82100, tel.: (097) 629-62-46, <https://orcid.org/0000-0002-4567-9737>

FEATURES OF THE ORGANIZATION OF LEISURE ACTIVITIES OF STUDENT YOUTH

Abstract. A clear system of leisure organization for students is a determining factor in the formation of democratic values and spirituality, without which it is impossible to achieve high quality and efficiency of modern higher education. The Ministry of Education and Science of Ukraine emphasizes the need to take all possible measures to radically change the socio-psychological climate of educational institutions.

The article is aimed at analyzing the peculiarities of the organization of leisure activities of student youth in the conditions of a higher education institution. Analyzing the works of domestic colleagues, the essence of the concept of "free time" is clarified; the following main functions are defined: developmental and recreational. It is emphasized that the developmental function is based on the definition of free time as "a space of comprehensive development of a feature," and recreational - realizes the possibility of reproduction of physical and spiritual forces, removal of psychological tension, formation of a positive emotional mood. Attention is focused on the fact that leisure activity is a structural component of students "free time, creates conditions for self-esteem, self-improvement and self-realization of students, allows them to realize their own creative potential.

The study made it possible to generalize the following forms of leisure activity: mass (sports competitions, lectures and video lectures, Olympiads (faculty, regional, regional, All-Ukrainian), KVN, Volunteer Club, thematic weeks, a review-amateur competition for freshman students "Debut," pop song contests, etc.). group

forms (circles and studios (literary, artistic, physical culture), trainings, disputes, discussions, seminars, scientific circles, role-playing games; individual (preparation of reports, consulting, development of social projects, etc.).

In conclusion, it is emphasized: the process of organizing leisure activities of students in a higher education institution should be determined by the specifics of future professional activity and specialization. The organization of leisure of student youth requires increased attention from the faculty.

Keywords: leisure, free time, student youth, higher education institution, extracurricular work.

Постановка проблеми. Студентство є своєрідною соціальною категорією молоді, організаційно об'єднаною інститутом вищої освіти. Студенти вирізняються найбільш високим рівнем соціальної активності, гармонійним поєднанням інтелектуальної та соціальної зрілості [6]. Студентський вік є періодом «... активного формування внутрішньої потреби особистості співвідносити власні прагнення з інтересами суспільства, засвоєння соціального досвіду, формування активної творчої особистості тощо» [10].

Сьогодні особливої актуальності набуває питання оптимізації дозвілля студентської молоді в умовах закладу вищої освіти, адже сфера вільного часу здобувача вищої освіти – суттєвий компонент його особистісного становлення. З огляду на це Міністерство освіти та науки України наголошує на необхідності вжити всіх можливих заходів щодо радикальної зміни соціально-психологічного клімату закладів освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Соціально-педагогічні особливості організації позанавчальної діяльності студентів у закладах вищої освіти розкривають у своїх працях Н. Балабуха, В. Прокопчук, З. Тимошенко, О. Тимошенко та ін.

У працях вітчизняних науковців О. Бойко, В. Болотової, Т. Йопи, О. Пермякова, О. Прищепи, О. Семашко, В. Степури, А. Стоян, Н. Черниш, О. Якуби та інших акцентується увага на специфіці формування культури дозвіллевої діяльності студентів у закладах вищої освіти України.

Особливостям соціалізації та виховання студентської молоді присвятили свої наукові розвідки Т. Курчаба, К. Єрусалимець, Р. Олійник, Л. Тимошенко, О. Язловецька та ін.

На необхідності підвищеної уваги закладів вищої освіти до діяльності студентських об'єднань вищих навчальних закладів України наголошує Ю. Ірхіна.

Мета статті полягає в аналізі особливостей організації дозвіллевої діяльності студентської молоді в умовах закладу вищої освіти.

Виклад основного матеріалу. Логіка нашого дослідження вимагає розкриття сутності понять «вільний час» та «дозвілля». Сутнісною характеристикою вільного часу філософи і соціологи визнають вільну діяльність та визначають його як сферу вільної діяльності.

Вільний час – це складова соціального часу, звільнена від виробничих та побутових справ, яка охоплює сферу вільної діяльності людини. Сутність вільного часу зумовлює його зміст, тобто впорядковану сукупність видів діяльності та занять [5]. З ним поєднані такі види діяльності, як саморозвиток особи, оволодіння нею досягненнями культури і створення культурних цінностей [1].

Розглядаючи сутність вільного часу, сучасні науковці виокремлюють дві його основні функції – розвивальну та рекреаційну. Розвивальна функція базується на визначенні вільного часу як «простору всебічного розвитку особистості», натомість рекреаційна функція реалізує можливість відтворення фізичних і духовних сил, зняття психологічної напруги, утворення позитивного емоційного настрою [2; 3].

Регулювання змісту вільного часу спрямоване насамперед на те, щоб створити оптимальні умови для саморозвитку особистості, для виявлення і реалізації її здібностей і дарувань [2].

У сучасних наукових розвідках знаходимо різні підходи до визначення структури вільного часу студентів. З метою опису структури вільного часу дослідники використовують поняття «практики дозвілля» в якості визначення типів, форм і моделей його проведення. Процес орієнтації, вибору, безпосередньої поведінки особи у вільний час і є практикою дозвілля. Так, зокрема, науковець О. Пермяков «практики дозвілля» тлумачить як добровільні форми діяльності, що формують і розвивають особистість, сприяють її самовираженню, самоствердженню і саморозвитку через вільно обрані дії [7].

Структура вільного часу може бути представлена таким чином:

- 1) діяльність, пов'язана з освоєнням соціальної інформації (читання, відвідування театрів, виставок, перегляд телепрограм, кінофільмів тощо);
- 2) діяльність, пов'язана із соціальним спілкуванням (бесіди, зустрічі, обговорення, прогулянки, громадська та волонтерська діяльність);
- 3) індивідуальне проведення часу (аматорські заняття, пасивний відпочинок, прогулянки тощо);
- 4) спорт як особливий вид діяльності у вільний час [2; 5].

Наголосимо, що діяльність людини у сфері вільного часу становить собою один із найважливіших засобів реалізації особистісного потенціалу та поєднує процеси споглядання, пізнання, перетворення, оцінки, а головне – відбувається у формі спілкування (як вербального, так і невербального).

Необхідно розрізняти вільний час і дозвілля, вільний час і відпочинок. Дозвілля – це складова вільного часу, що являє собою сукупність занять, спрямованих на відновлення фізичних, розумових і психічних сил людини. Поняття «відпочинок» є ширшим за вільний час [5]. Зауважимо, що низка дослідників розглядає дозвілля як один із пріоритетних чинників формування культури особистості [2; 4; 5; 6].

Визначальними прикметами дозвілля є його видове розмаїття, активність студентів, ступінь залучення суб'єктів та об'єктів освітнього процесу до участі в дозвіллевих заходах. Основними формами дозвілля студентів є клуби за інтересами, гуртки, спортивні секції, форуми, фестивалі, КВК факультетського та університетського рівнів тощо.

Акцентуємо увагу на тому, що час дозвілля визначається більш високим ступенем особистого волевиявлення здобувачів вищої освіти. Це свого роду діяльність «на себе», в якій вони активно чи пасивно відпочивають і, розважаючись, опановують певні цінності [3].

У своєму дослідженні ми розглядаємо дозвіллеву діяльність як атрибут дозвілля, структурний компонент вільного часу студентів. Дозвіллева діяльність створює умови не тільки для самовдосконалення та самореалізації студентів, але й самооцінки, дає їм змогу зреалізувати власний творчий потенціал. Дозвіллева діяльність приваблює молодих людей нерегламентованістю, самостійним вибором занять, можливістю поєднувати в ній різні види діяльності (як розважальні, так і розвивальні). Сфера дозвіллевої діяльності здобувачів є вагомим засобом всебічного розвитку особистості на основі вільного вибору видів діяльності. Такий вид діяльності студентів в умовах закладу вищої освіти є саме тим соціально-педагогічним середовищем, в якому відбувається проектування майбутньої професійної діяльності, актуалізація особистісного та професійного досвіду, формування готовності до майбутньої професійної діяльності, виробляються уміння моделювати та реалізовувати різні види соціальної взаємодії.

Дозвіллевий простір, як правило, будується відповідно до еталонної моделі, яка апробована соціальним досвідом (у нашому випадку – діяльності закладу вищої освіти), а також відповідно до домінуючого типу соціального ідеалу, традицій ЗВО. Отже, при формуванні дозвіллевого простору закладу вищої освіти відбувається тісне переплетення традицій та структурно-функціональної єдності, яка розвивається на базі апробованих всередині дозвіллевого простору цінностей.

Ми погоджуємося із думкою Ю. Ірхіної, що «... правильно організоване дозвілля студентів є важливим фактором формування в них демократичних цінностей і духовності, без яких не можна досягти високої якості та ефективності вищої освіти» [4].

Змістом дозвіллевої діяльності є всебічний та гармонійний розвиток здобувача вищої освіти, а формою – багатоаспектна, розвивальна і виховна структура, що максимально сприяє формуванню готовності до майбутньої професійної діяльності. Визначальними ознаками вільного часу студентської молоді є його видове розмаїття, активність здобувачів, ступінь залучення суб'єктів та об'єктів освітнього процесу до участі в позааудиторній роботі.

Процес організації дозвіллевої діяльності студентської молоді в умовах закладу вищої освіти нерозривно пов'язаний з освітою та самоосвітою,

розвитком творчих здібностей, активною громадською та волонтерською діяльністю. Активізація участі здобувачів вищої освіти у різних формах позанавчального процесу має ґрунтуватися на врахуванні їхніх потреб та інтересів.

З метою здійснення аналізу особливостей організації дозвілєвої діяльності студентської молоді нами було проведено анкетування здобувачів першого (бакалаврського) та другого (магістерського) рівнів вищої освіти. Загалом було опитано 128 студентів. Ми прагнули виявити рівень активності студентів щодо участі у різних формах позааудиторної роботи як в межах закладу вищої освіти, так і поза ним, ініціативності та творчого підходу до поставлених завдань. З огляду на це, ми вивчали частоту відвідування здобувачами позааудиторних заходів, їхню активність. Для цього пропонувались такі запитання: «Чи берете Ви участь у різних формах дозвілєвої діяльності в межах ЗВО?» та «Як часто Ви виступаєте ініціатором проведення окремих форм дозвілєвої діяльності?». Так, 90 % опитаних запевнили, що вони беруть участь у різних формах дозвілєвої діяльності як на рівні факультету, так і на рівні ЗВО. Однак, показник ініціативності щодо проведення окремих форм дозвілєвої діяльності виявився доволі низьким (21 %).

Відповіді здобувачів на запитання «Які форми дозвілєвої діяльності, на Вашу думку, є найбільш популярними?» дозволили нам їх структурувати та виокремити найбільш значущі:

Масові: спортивні змагання (факультетські, обласні, регіональні, Всеукраїнські), лекторії та відеолекторії, КВК, Волонтерський клуб, тематичні тижні, огляд-конкурс самодіяльності студентів-першокурсників «Дебют», конкурси естрадної пісні тощо. Групові форми – це гуртки та студії (літературні, мистецькі, фізичної культури), тренінги, вікторини, диспути, дискусії, семінари, проблемні групи, волонтерська діяльність. Індивідуальні: підготовка доповідей, консультування, розробка соціальних проєктів тощо.

Загалом можна виокремити такі основні аспекти організації дозвілєвої діяльності студентів: культурно-просвітницька, художньо-творча та спортивно-оздоровча, проєктна діяльність.

Разом із тим, варто наголосити на тому, що відповіді студентів були шаблонними, не вирізнялись особливим розмаїттям форм дозвілєвої діяльності. Актуальність цього висновку підтверджується й тим, що у відповідях респондентів були практично відсутні пропозиції щодо урізноманітнення тематики форм дозвілєвої діяльності.

На основі вивчення досвіду організації дозвілєвої діяльності нами було з'ясовано недоліки системи позааудиторної роботи, серед яких найбільш вагомими, на наше переконання, виступають наступні: фрагментарність, епізодичність, відсутність ініціативності та прикладу з боку професорсько-викладацького складу, неузгодженість між вимогами та системним аналізом реалізації завдань позааудиторної роботи, а зокрема – дозвілєвої діяльності.

Нам імпонує думка сучасної дослідниці Сидор І.П., котра пропонує такі шляхи підвищення якості організації дозвіллевої діяльності студентської молоді: створення розгалуженої інфраструктури з інноваційними типами дозвіллевих закладів, котра б відповідала сучасним запитам українського студентства; координація та встановлення партнерських зв'язків органів студентського самоврядування з державними, приватними, благодійними, волонтерськими та громадськими організаціями; розробка нової моделі організації дозвіллевої діяльності студентської молоді з урахуванням особливостей закладу вищої освіти та спеціалізації здобувачів вищої освіти, дотримання принципів організації дозвіллевої діяльності, впровадження нових технологій із урахуванням інноваційних форм та методів позааудиторної роботи; створення комплексного (як матеріально-технічного, так і навчально-методичного) забезпечення організації дозвіллевої діяльності здобувачів вищої освіти. підвищення статусу дозвіллевої діяльності студентів [9].

Висновки. Вважаємо, що процес організації дозвіллевої діяльності студентів в умовах закладу вищої освіти має бути зумовлений специфікою майбутньої професійної діяльності та спеціалізації. Організація дозвілля студентської молоді вимагає посиленої уваги з боку професорсько-викладацького колективу. Активізація участі студентів у різних формах дозвіллевої діяльності має ґрунтуватися на врахуванні їхніх бажань, потреб, інтересів та задатків. Формування культури дозвілля студентської молоді в умовах ЗВО нерозривно пов'язане з освітою та самоосвітою студентів, розвитком їхніх творчих здібностей та з волонтерською діяльністю.

Література:

1. Бойко О. П. Культура дозвілля у суспільстві ризику [Текст] : монографія. Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2011. 285 с.
2. Болотова В.В. Культура вільного часу й особистість [URL] : <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/74584/29/Bolotova.pdf?sequence=>
3. Воловик А., Воловик В. Педагогіка дозвілля : підручник. Харків : ХДАК, 1999. 332 с.
4. Ірхіна Ю. Організація дозвілля студентів у вищих навчальних закладах України як проблема 21 століття. *Науковий вісник МНУ імені В.О. Сухомлинського. Педагогічні науки.* 2019. № 2 (65). С. 107 – 111.
5. Курчаба Т., Тимошенко Л., Олійник Р. Вільний час студентів як складова їх соціального часу. [URL] : <https://repository.ldufk.edu.ua/bitstream/34606048/3473/1/Kurchaba%20T..pdf>
6. Олійник І., Єрусалимець К. Формування культури дозвілля студентської молоді *Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення.* 2013. № 1 (21) [URL] : <https://core.ac.uk/download/pdf/229326453.pdf>
7. Пермяков О., Йопа Т. Рухова активність у структурі вільного часу студентів. 2020. [URL] : <https://reposit.nupp.edu.ua/bitstream/PoltNTU/11563/1/249702.pdf>
8. Прищепа О.П. Організація культурно-дозвіллевої діяльності у студентському середовищі (з досвіду роботи куратора). 2017. [URL] : <http://erpub.chnpu.edu.ua:8080/jspui/bitstream/123456789/7984/1>

9. Сидор І.П. Проблеми та перспективи організації дозвілля студентів у вищих навчальних закладах України. *Науковий вісник Ужгородського університету : Серія: Педагогіка. Соціальна робота* / [редкол.: Козубовська І.В. (гол. ред.) та ін.]. Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла», 2011. Вип. 20. С. 128 – 131.

10. Язловецька О. Соціалізація та виховання студентської молоді у ВНЗ. *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка*. Серія : Педагогічні науки. 2012. Вип. 107(2). С. 260 – 270.

References:

1. Boyko O.P. (2011). *Kultura dozvillia u suspilstvi ryzyku [Leisure culture in risk society]*. Sumy: SHEI «UABS NBU» [in Ukrainian].

2. Bolotova V.V. *Kultura vilnoho chasu y osobystist [Culture of free time and personality]*. Retrieved from: <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/74584/29/Bolotova.pdf?sequence=1> [in Ukrainian].

3. Volovik A., Volovik V. (1999). *Pedagogy of leisure: textbook [Pedagogy of leisure: textbook]*. Kharkiv: KhDAK, 332 p. [in Ukrainian].

4. Irkhina Y. (2019). *Orhanizatsiia dozvillia studentiv u vyshchyykh navchalnykh zakladakh Ukrainy yak problema 21 stolittia [Students' leisure organization in higher educational institutions of Ukraine in the 21st century]*. *Scientific Bulletin of the Moscow National University named after V.A. Sukhomlinsky. Pedagogical Sciences*. 2 (65), 107 – 111. [in Ukrainian].

5. Kurchaba T., Tymoshenko L., Oleynik R. *Vilnyi chas studentiv yak skladova yikh sotsialnoho chasu [Free time of students as a component of their social time]*. Retrieved from <https://repository.ldufk.edu.ua/bitstream/34606048/3473/1/Kurchaba%20T..pdf> [in Ukrainian].

6. Oliynyk I., Erusalimets C. (2013). *Formuvannia kultury dozvillia studentskoi molodi [Building a culture of leisure sutudencheskoy youth]*. *Physical culture, physical education of different population groups*. 1 (21). Retrieved from <https://core.ac.uk/download/pdf/229326453.pdf> [in Ukrainian].

7. Permyakov O., Yopa T. (2020). *Rukhova aktyvnist u strukturi vilnoho chasu studentiv [Movement activity in the structure of free time of students]*. Retrieved from <https://reposit.nupp.edu.ua/bitstream/PoltNTU/11563/1/249702.pdf> [in Ukrainian].

8. Pryshchepa O.P. (2017). *Orhanizatsiia kulturno-dozvillievoi diialnosti u studentskomu seredovyshchi (z dosvidu roboty kuratora). [Organization of cultural and leisure activities in the student environment (from the experience of the curator)]*. Retrieved from <http://erpub.chnpu.edu.ua:8080/jspui/bitstream/123456789/7984/1> [in Ukrainian].

9. Sydor I.P. (2011). *Problemy ta perspektyvy orhanizatsii dozvillia studentiv u vyshchyykh navchalnykh zakladakh Ukrainy. [Problems and prospects of students' leisure organization in higher educational institutions of Ukraine]*. *Scientific Bulletin of Uzhgorod University: Series: Pedagogy. Social work* / [redkol.: Kozubovskaya I.V. (goal. ed.), etc.]. Uzhgorod: Publishing house of UzhNU «Goverla». Vol. 20, 128 – 131 [in Ukrainian].

10. Yazlovetskaya O. (2012). *Sotsializatsiia ta vykhovannia studentskoi molodi u VNZ. [Socialization and education of student youth in universities]*. *Scientific notes of Kirovograd State Pedagogical University named after Vladimir Vinnichenko. Series: Pedagogical Sciences*. Issue 107 (2), 260 – 270 [in Ukrainian].

